

Prin grija celor care se mândresc cu el și a celor pe care i-a salvat

TRAIAN POPOVICI În memoria și în inima noastră

Evocare la un simpozion organizat la Câmpulung Moldovenesc

Manifestarea s-a desfășurat în prezența a peste 100 de persoane, profesori de istorie, alți intelectuali, reprezentanți ai autorităților locale, județene, personalități publice, reprezentanți ai organizatorilor, din partea F.C.E.R. participând vicepreședintele, ing. Paul Schwartz, și Mirela Așman, șef de departament. Obiectivul principal urmărit de simpozion a fost de a face cunoscute, pe baza documentelor cercetate dar și a mărturiei supraviețuitorilor, viața și acțiunile dr. Traian Popovici desfășurate în contextul politicii discriminatorii, rasiste și antisemite a guvernului Antonescu față de evrei, culminând cu deportarea populației evreiești din Bucovina de nord și de sud și din Basarabia în Transnistria, măsuri cunoscute astăzi drept Holocaustul românesc. Au fost prezentate de asemenea și aspecte ale Holocaustului european și consecințele acestuia.

Numai cunoscând trecutul, putem pași în viitor

Vorbind în numele Asociației, *prof. Florian Lehaci* a arătat că evenimentul a vizat evocarea și păstrarea memoriei dr. Traian Popovici, un erou nu numai pentru evrei ci pentru toată lumea. Pentru *Tudor Zdrob*, primarul comunei Fundu Moldovei, dr. Traian Popovici a fost un model de toleranță demn de urmat, iar pentru inspectorul de istorie ISJ Suceava, *Anișor Vasiliu*, el a dat dovadă de solidaritate umană. Sarcina profesorilor de istorie este foarte importantă în formarea tinerii generații, a mentalului colectiv. Memoria colectivă nu trebuie să estompeze ceea ce s-a întâmplat în timpul Holocaustului, a remarcat el. Istoria este una singură, cea adevărată, cu părțile ei bune și rele, a subliniat *ing. Paul Schwartz*, vicepreședintele F.C.E.R., care a pledat pentru cunoașterea acestei istorii și a cerut participanților să adune informații și despre alte persoane care i-au ajutat pe evrei în vremuri de restriște deoarece este cazul să-i lăudăm pe cei care merită. Faptul că Traian Popovici a salvat 20.000 de evrei a justificat acordarea titlului de „Drept între Popoare”, a mai arătat Paul Schwartz. În același spirit a vorbit și *E.S. Mariana Valeria Stoica*, fostă ambasadoare a României în Israel, actualmente președinta Asociației Culturale de Prietenie România-Israel. Mărturia lui Traian Popovici dovedește cât de dificil a fost să fii om în perioada evocată, de aceea este de datoria noastră să cunoaștem istoria și să transmitem faptele generațiilor viitoare. Numai dacă

Aproape 250.000 de evrei din Basarabia și Bucovina de nord, foarte mulți și din localitățile din dreapta Prutului, și-au pierdut viața pe drumurile sperante și în lagărele de deportați din Transnistria. Numele lor rareori este pomenit și rareori înscris în lista martirilor evrei fără vreun vin. Au existat, desigur și mulți oameni de bine, fii și fiice ale României de atunci, care s-au străduit să salveze măcar o parte din compatrioții lor evrei.

Cu ocazia comemorării Zilei Holocaustului din anul acesta, 9 octombrie 2008, F.C.E.R. și Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor din România au editat o lucrare memorabilă, *Demnitate în vremuri de restriște*, închinată acestor oameni de bine și generozității lor: Viorica Agarci, Regina Mamă Elena și atâți ofițeri, ca Sabin Matora, care au întors din Transnistria copiii orfani ai deportaților, ba chiar până și pe deținuții lagărului de la Vapniarka. Revista noastră a închinat, de curând, două pagini întregi memoriei acestor oameni de bine, de neuitat pentru noi. În același spirit, Asociația Evreilor din România Victime ale Holocaustului s-a hotărât să înalțe un bust, întru cinstirea fostului primar al Cernăuțului, Traian Popovici, care s-a străduit să salveze cu riscul vieții, 20.000 de evrei cernăuțeni. Ministerul Culturii și Cultelor a contribuit la această acțiune cu o importantă donație. Bani nu au fost suficienți... dar s-au găsit prestigioși concetățeni români care, păstrând anonimul gestului lor, au hotărât să contribuie la acțiunea de rememorare prin timp a celui care a fost Traian Popovici, cu o însemnată subvenție. Bustul a fost amplasat în fața Școlii din satul natal al lui Popovici. Fusese dorința lui de a fi înmormântat acolo. Și a noastră de a nu-l uita niciodată.

recunoaștem trecutul, putem pași în viitor, a spus domnia-sa. *Alexandru Florian*, directorul executiv al Institutului „Elie Wiesel”, s-a referit la inițiativa prof. Lehaci de a organiza, împreună cu Institutul, acest eveniment complex și important, care are un scop bine definit: nevoia de educație a tineretului, de cunoaștere și înțelegere a istoriei.

În cadrul primei părți a manifestării, *Veronica Bărlădeanu*, secretara Asociației Culturale de Prietenie România-Israel, a prezentat cartea sa „Martiriul evreilor din Câmpulung Moldovenesc” și a donat cetățenilor orașului mai multe exemplare din lucrare.

Mărturiile ale supraviețuitorilor

Dr. Liviu Beris, Sarina Ionescu și Oliver Lustig, primii doi - supraviețuitori ai Transnistriei, cel de-al treilea - al Auschwitzului, au evocat în fața publicului momentele dramatice prin care au trecut în timpul Holocaustului. Liviu Beris și Sarina Ionescu au vorbit despre experiențele lor personale, au evocat personalitatea lui Traian Popovici și au subliniat necesitatea de a se lupta împotriva stereotipurilor, a prejudecăților și de a dezvălui adevărul. Oliver Lustig a extins tematica, vorbind despre felul în care a fost lichidată la Auschwitz aproape întreaga populație evreiască din Ungaria și Transilvania de nord. O serie de imagini impresionante și dramatice au însoțit prezentarea.

Mărturiile ale istoriei

O comunicare incitantă a fost prezentată de istoricul *dr. Lya Benjamin* (Centrul de Studiere a Istoriei Evreilor din România). Umanismul a fost o trăsătură caracteristică a familiei Popovici, deoarece, alături de actul de curaj al primarului Cernăuțului, care a reușit să salveze, într-o primă etapă, 16.000 dintre cei 50.000 de evrei din oraș, un alt membru al familiei a avut aceeași atitudine de profund umanism. La reluarea deportărilor evreilor în 1942, unchiul său, Dori Popovici, a protestat într-un memoriu, adresat lui Mihai Antonescu, împotriva acestei măsuri pe care o numește „un act de cea mai josnică ticăloșie, de veșnică rușine” care va avea ca rezultat că poporul român „va fi expus disprețului întregii omeniri”. Prin toate măsurile luate împotriva evreilor, „a fost știrbită demnitatea națională a românilor”, se scrie în memoriu, autorul cerând să se renunțe la culpabilizarea colectivă a evreilor, iar statul să-i ocrotească pe evreii rămași. Cercetătoarea a amintit și sfârșitul tragic al lui Dori Popovici, mort în închisoarea de la Sighet.

Cu emoție în glas, *prof. Florian Lehaci* a evocat personalitatea dr. Traian Popo-

vici, fiu al Bucovinei, cu tradiții umaniste și democratice moștenite din familie, fiu și nepot de preot. Mediul din care se trăgea și educația primită au fost factori esențiali care explică comportamentul de mai târziu al acestui intelectual român care s-a împotrivit nedreptăților. A iubit Moldova, Bucovina, de aceea a cerut să fie înmormântat la Fundu Moldovei, sub un paltin. Din cauza opoziției față de măsurile lui Antonescu de deportare a evreilor, a faptului că a înmănat „autorizația Popovici” unui număr de aproximativ 20.000 de evrei, unii români l-au considerat „jidovit”. Spre deosebire de generalul Calotescu, care a cerut bani pentru a-i scoate pe evrei de pe lista deportaților, Popovici a procedat din motive umanitare. „Azi, avem nevoie de exemple de umanitate și Traian Popovici este unul dintre ele”, și-a încheiat cuvântarea președintele Asociației „Traian Popovici”

Copiii, victime inocente ale Holocaustului

Sub titlul „Holocaustul și copiii”, cercetătoarea *dr. Gina Pană* a zugrăvit o imagine cutremurătoare a Holocaustului: tragedia copiilor, victime ale antisemitismului și ale celorlalte măsuri luate împotriva evreilor, inclusiv deportarea în Transnistria. Cercetările au atestat faptul că ei au fost printre primele victime ale pogromurilor din Dorohoi, București, Iași iar, în cadrul deportărilor, a murit un număr foarte mare de copii. De asemenea, foarte mulți au rămas orfani, a arătat cercetătoarea.

În comunicarea „Mărturia lui Meir Shai”, *Adrian Cioflâncă*, cercetător științific la Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” din Iași, a prezentat pe un alt „Drept între Popoare”: pictorul de biserică George Rusu, care a salvat la Cernăuți familia Shai, ascunzându-l în pivnițele Mitropoliei, cu acordul tacit al mitropolitului de-atunci, Tit Simețrea. „Evreii uitați din Transnistria”, cartea al cărei autor este psihologul american *Cora Schwartz*, a fost o relatare plină de tristețe despre câțiva supraviețuitori ai Transnistriei, abandonată, care și-au continuat viața în locurile unde au fost deportați și care astăzi sunt bătrâni, bolnavi și săraci. Împreună cu soțul ei, Rudi Schwartz, de asemenea deportat în Transnistria, autoarea și-a asumat ajutorarea acestora, angajament pe care continuă să-l respecte chiar și după dispariția tovarășului ei de viață.

Intoleranța trebuie eliminată

În luările lor de cuvânt, cei prezenți la acest eveniment și-au exprimat opiniile legate de subiectele abordate. *Constantin Bolboacă*, profesor de istorie care a predat și cursul despre Holocaust, a apreciat că în general românii nu sunt intoleranți, au conviețuit pașnic cu evreii, au învățat unii de la alții iar ceea ce s-a întâmplat cu ei s-a datorat condițiilor excepționale de război. Deși are o oarecare stimă pentru mareșalul Antonescu, fapt este că acesta a făcut greșeli în ceea ce privește Holocaustul, a afirmat vorbitorul. El a recunoscut că a învățat enorm din exemplul lui Traian Popovici. Din păcate, a conchis prof. Bolboacă, sechelele istoriei ne marchează și acum. *Sergiu Macovei*, pastorul Bisericii Adventiste din Câmpulung Moldovenesc, a subliniat că a luptat mult împotriva intoleranței, în condițiile în care „astăzi trăim într-o societate intolerantă”. Traian Popovici a făcut mult în această privință. Oare ce ar trebui să

Dr. Traian Popovici este unul dintre cei 59 de „Drepți între Popoare” din România. Actele sale de curaj, prin care a reușit să salveze de o moarte sigură aproape 20.000 de evrei din Cernăuți, al cărui primar a fost între 1941-1942, sunt cunoscute de multă vreme de aceștia. Asociația pentru Educație, Democrație și Toleranță „Traian Popovici” din Fundu Moldovei, locul său de odihnă veșnică, careia i s-au alăturat Institutul Național pentru Studiul Holocaustului din România „Elie Wiesel”, F.C.E.R., A.E.R.V.H., Asociația Culturală de Prietenie România-Israel, Ministerul Culturii și Cultelor, alte organizații culturale din zonă, precum și numeroși sponsori locali, au organizat, în ziua de 18 octombrie a.c., un șir de manifestări prin care memoria dr-ului Traian Popovici a intrat în inima noastră.

facă societatea de astăzi ca să elimine intoleranța, s-a întrebat vorbitorul. *Dr. Stelian Regan*, medicul comunității evreilor din Câmpulung, a ridicat problema necesității de a se lupta împotriva uitării, fiind vorba nu numai despre evrei, ci despre toți cei care au suferit. Domnia-sa a mulțumit pentru organizarea acestui eveniment. Aprecind că Traian și Dori Popovici reprezintă un brand pentru această zonă țării, devin interesante cercetările care s-au făcut de-alungul timpului aici, a declarat etnosociolog *dr. Hary Kuller*, care a arătat că, începând cu Dimitrie Gusti, regiunea a fost studiată de mai multe echipe de sociologi. Rezultatele acestor cercetări conturează condițiile care explică apariția unui Traian Popovici. Evocarea celor doi Popovici este, de fapt, o evocare despre Bucovina, Moldova, Câmpulung și Fundu Moldovei, a conchis vorbitorul. *Ing. Paul Schwartz* a atras atenția că, în ceea ce privește abordarea lui Antonescu, istoricii trebuie să țină cont de două aspecte: au murit foarte mulți tineri români într-un război fără speranță și comunismul este o urmare a politicii lui Antonescu.

În încheierea manifestării, *Alexandru Florian* a subliniat semnificația educativă a evenimentului, al cărui mesaj este să ne cunoaștem vecinii, să comunicăm, să-i înțelegem. În același timp, este necesar să învățăm despre Holocaust și să înțelegem ce și de ce a avut loc.

Cu prilejul simpozionului, Liviu Beris și Oliver Lustig s-au întâlnit cu elevii din clasele superioare ale liceului local, au ținut scurte prelegeri despre Holocaust și au răspuns la întrebările puse de adolescenți.

Bustul lui Traian Popovici – înălțat în fața școlii care-i poartă numele

Nici măcar ploaia rece, care nu a vrut să înceteze toată după amiaza, nu i-a alungat pe sutele de locuitori ai comunei Fundu Moldovei, personalitățile reprezentând Ministerul Culturii și Cultelor, autoritățile centrale, județene și locale, invitații la simpozion, de la cele trei momente solemne de după simpozion: depunerea de coroane de flori la mormântul lui Traian Popovici, care odihnește, așa cum și-a dorit, în această comună, inaugurarea bustului său și conferirea numelui său uneia dintre școlile din comună. Inaugurarea monumentului a fost prilejul pentru ca *Virgil*

Ștefan Nițulescu, secretar general al Ministerului Culturii și Cultelor (sponsor principal al monumentului), subprefect *Angela Zamjan*, ing. *Paul Schwartz*, vicepreședintele F.C.E.R., *prof. Florian Lehaci*, președintele Asociației „Traian Popovici”, să-și exprime satisfacția pentru eforturile făcute de comunitate în vederea eternizării chipului și memoriei acestui mare patriot și a scoaterii din nou în relief a rolului jucat de Traian Popovici în acele vremuri tulburi. Așa cum a afirmat *Virgil Ștefan Nițulescu*, el „s-a purtat normal într-o perioadă anormală, și-a păstrat integritatea și umanismul. Ne putem mândri cu cei care atunci au rămas oameni”, a spus domnia sa.

EVA GALAMBOS